

НАУКОВА СПАДЩИНА ОЛЕКСІЯ ГЕОРГІЙОВИЧА КНОРРЕ

Загребельна А. О.

Науковий керівник – Кіптенко Л.І.

Сумський державний університет, кафедра пат анатомії

Діяльність та наукова спадщина видатних вчених містить у собі не тільки неймовірно важливі для розвитку всесвітньої науки факти та відкриття, а і багато цікавих таємниць. Та ще більшою таємницею є самі видатні вчені – люди, які присвятили своє життя розвитку науки. Одним із таких діячів є Олексій Кнорре – радянський біолог, морфолог-еволюціоніст, член-кореспондент Академії медичних наук СРСР (1967).

Він народився в 1914 році в Санкт-Петербурзі в сім'ї інженера-енергетика. Його дитинство пройшло в обстановці, яка сприяла формуванню інтересу до наук і мистецтв, що згодом відзеркалилося на різносторонніх інтересах Олексія Георгійовича.

Олексій Кнорре навчався на біологічному факультеті Ленінградського державного університету, спеціалізувався на кафедрі зоології безхребетних у професора В. А. Догеля, працював на кафедрі ембріології у професора П. П. Іванова та в аспірантурі в лабораторії ембріології відділу загальної та порівняльної морфології Всесоюзного інституту експериментальної медицини. Три роки, проведені в аспірантурі, наклали відбиток на становлення О. Г. Кнорре як дослідника і у великій мірі визначили його подальші наукові інтереси. Справа в тому, що відділ загальної та порівняльної морфології ВІЕМ в передвоєнні роки був провідним світовим центром, де формувалися дві основні школи еволюційної гістології і створювалися основні її концепції: теорія тканинних паралелізмів А. А. Заварзіна і теорія дивергентної еволюції тканин Н. Г. Хлопіна.

У 1940 році Олексій Георгійович захистив дисертацію на здобуття ступеня кандидата біологічних наук "Диференціація ентодерми у птахів". На кафедрі у Військово-медичній академії О. Г. Кнорре пропрацював до 1955 року, захистив там докторську дисертацію "Диференціація клітинного матеріалу ембріональних зачатків", став визнаним дослідником і увійшов до групи найвизначніших представників Хлопинської школи еволюційної гістології. О. Г. Кнорре став досить відомим і цілком сформованим морфологом-еволюціоністом.

Досвід викладання ембріології у Військово-медичній академії, але головним чином у педіатричному інституті був узагальнений професором О. Г. Кнорре в підручнику "Короткий нарис ембріології людини з елементами загальної, порівняльної та експериментальної ембріології" (1959). Підручник отримав високу оцінку фахівців, ця книга міцно увійшла в науково-навчальний побут вищих навчальних закладів країни. Протягом багатьох років це був єдиний в СРСР підручник з ембріології для медичних інститутів, який досить швидко став раритетом. Протягом останніх років О. Г. Кнорре працював і над створенням підручника з гістології, призначеного для педіатричних факультетів. Він встиг написати майже весь підручник і підготувати велику частину ілюстрацій, але смерть не дозволила завершити розпочате.

Очолити кафедру, О. Г. Кнорре зберіг еволюційну спрямованість наукової роботи. Почалися дослідження нервової і м'язових тканин, провізорних органів зародка, епітеліїв, статевого зачатка. Всього перу Олексія Георгійовича належать 143 публікації, 119 з яких вийшли у світ. Крім уже згаданого підручника з ембріології О. Г. Кнорре публікує книги «Анатомія, гістологія, ембріологія» в Петербурзі, «Вегетативна нервова система», «Морфологія», «Ембріональний гістогенез» (1971), «Процеси диференціації зародкових листків і деяких ембріональних зачатків» (1980). Вже після смерті О. Г. Кнорре вийшла монографія «Розвиток вегетативної нервової системи в ембріогенезі».

Головною книгою життя професора О. Г. Кнорре став "Ембріональний гістогенез". Це унікальна праця, в якій вперше в світовій літературі викладені в еволюційному аспекті теоретичні основи ембріонального гістогенезу. У книзі узагальнено досвід майже тридцятирічної роботи Олексія Георгійовича. Він виявляв схильність до складних теоретичних питань, проблем методології, філософських аспектів біології, але перш за все був ученим-теоретиком. Це видно навіть по тому, що з 119 робіт, опублікованих ним під час завідування кафедрою гістології ЛПМ, 42 були роботами теоретичного, методологічного та дискусійного характеру, 48 – рецензіями на книги і лише 9 ставилися до оригінальним морфологічним дослідженням.

О. Г. Кнорре належать такі складні роботи як "Проблема органічної цілісності і її морфологічні аспекти" (1964), "Рівні органічної індивідуальності у зв'язку з еволюцією цілісності" (1968), "До розуміння і застосування історичного методу в морфології" (1976), "До філософських проблем

теоретичної біології". Працюючи багато років головним редактором журналу "Архів анатомії, гістології та ембріології", прочитував цілі гори статей і книг. Писав вірші, його легендарний "Гістоалфавіт" нарешті нещодавно був опублікований у збірнику "Асклепій і музи" (СПб, 2000).

Помер Олексій Георгійович несподівано, під час роботи. Похорон стали демонстрацією невідомого поваги до його пам'яті величезного числа людей. У невеликій статті неможливо повною мірою розповісти про настільки багатогранну і непросто людину, яким був професор О. Г. Кнорре. Життя і діяльність Олексія Георгійовича заслуговують цілої книги, яка, хочеться сподіватися, познайомить читачів з цією неординарною особистістю. Авторитет професора О. Г. Кнорре був величезний, і весь науковий світ міста вважав співпрацю з його кафедрою честю для себе.